

Absoluta rättigheter enligt MP- och ESK- konventionen

Core Human Rights
in the Two Covenants

Förenta nationerna
Byrån för FN:s högkommissarie
för mänskliga rättigheter (OHCHR)
September 2013

*Inofficiell svensk översättning på uppdrag
av Människorättscentret.*

Layout: Anna Mattsson/ Suomi Design Oy
Tryckeri: Suomen yliopistopaino Oy -
Juvenes Print 2015, Tammerfors.

ISBN 978-952-7117-11-8 (tryckt)
ISBN ISBN 978-952-68124-4-1 (pdf)

Absoluta rättigheter enligt MP- och ESK- konventionen

Vad avses med absoluta mänskliga rättigheter?

Alla rättigheter är universella, odelbara, beroende av varandra och har samband med varandra. Fastän internationella människorättsnormer tillåter berättigade begränsningar, avvikelser och reservationer, får sådana tillämpas endast i noga angivna fall. Även i exceptionella situationer måste vissa absoluta mänskliga rättigheter alltid tillämpas.

De absoluta rättigheterna skyddas av internationell sedvanerätt och av internationella konventioner om mänskliga rättigheter, till vilka hör internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (MP-konventionen) och internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen). Kommittén för mänskliga rättigheter (människorättskommittén) och kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-kommittén) har definierat och tolkat dessa absoluta rättigheter i sina allmänna kommentarer, vilka är auktoritativa tolkningar av relevanta fördragsbestämmelser. Absoluta rättigheterna beskrivs här nedan.

Vilka rättigheter i MP-konventionen får man aldrig avvika från?

Artikel 4 i MP-konventionen räknar upp följande rättigheter enligt konventionen från vilka staterna aldrig får avvika, inte ens om det skulle vara fråga om allmänt nödläge som hotar nationens fortbestånd:

- rätten till liv (art. 6),
- förbudet mot tortyr, grym, omänsklig eller förnedrande behandling (art. 7),
- förbudet mot att utsätta någon för medicinska eller vetenskapliga experiment utan hans eller hennes fria samtycke (art. 7),
- förbudet mot slaveri, slavhandel och trældom (art. 8),
- förbudet mot fängelsestraff enbart på grund av oförmåga att fullgöra en avtalsförpliktelse (art. 11),
- den straffrättsliga legalitetsprincipen, dvs. kravet att straffrättsligt ansvar och straff måste ha

stöd i klara och precisa bestämmelser i lag som var i kraft vid den tidpunkt när gärningen eller försummelsen inträffade, frånsett situationer när nyare lag föreskriver ett lindrigare straff (art. 15),

- rätten att överallt erkännas som en person i rättsligt hänseende (art. 16),
- tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet (art. 18).

Enligt människorättskommitténs allmänna kommentar nr 29, är det en grundläggande förutsättning för avvikelser att deras omfattning är strikt begränsade till de krav som situationen ställer. Denna förutsättning gäller nödlägets varaktighet, geografiska omfattning och art samt alla undantagsåtgärder som vidtas på grund av nödläget

De berättigade avvikelserna får inte heller leda till någon form av diskriminering på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion eller social härkomst (art. 4.1).

Finns det rättigheter i ESK-konventionen som man inte får avvika från?

Fastän ESK-konventionen inte innehåller någon lista över rättigheter som man inte får avvika från är, enligt ESK-kommitténs allmänna kommentar nr 3, staterna bundna av en viktig minimiförpliktelse att garantera att alla rättigheter enligt ESK-konventionen förverkligas åtminstone på en miniminivå, inklusive:

- nödvändig minimiföda som är tillräcklig, har tillräckligt näringsvärde och är trygg, så att människor inte behöver hungra (allmänna kommentarer nr 3 och 12),
- nödvändig primärhälsovård, inklusive nödvändiga mediciner enligt Världshälsoorganisationens handlingsprogram angående nödvändiga mediciner (allmänna kommentarer nr 3 och 14),

- nödvändigt tak över huvudet och bostad, inklusive hygien (allmänna kommentarer nr 3 och 4) och rätten att inte på godtyckliga grunder bli vräkt från sin egen bostad (allmän kommentar nr 7),
- tillgång till en nödvändig minimimängd vatten som är tillräcklig för personligt och hushållsbehov för att förhindra sjukdomar (allmän kommentar nr 15).

Dessutom måste staterna garantera icke-diskriminering när samtliga ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter enligt konventionen utövas (allmänna kommentarer nr 20 och 16).

Finns det element i andra rättigheter som man inte berättigat kan avvika från?

Att vissa bestämmelser i MP-konventionen har räknats upp i artikel 4.2 så att avvikelser inte får göras från dem betyder inte enligt människorättskommittén att staterna om de så önskar kunde avvika från andra artiklar i konventionen, inte ens om nationens fortbestånd är hotat (allmän kommentar nr 29).

I allmän kommentar nr 29 har människorättskommittén gett följande exempel på bindande normer som staterna aldrig kan avvika från:

- de grundläggande principerna om rättvis rättegång, inklusive oskyldighetspresumtionen (art. 14.2),
- förbudet mot godtyckligt frihetsberövande (art. 9.1),
- förbudet mot kollektiv bestraffning.

Ytterligare konstaterar människorättskommittén i allmän kommentar nr 29 att det i de bestämmelser i MP-konventionen som inte är listade som ovillkorliga finns element som det inte är berättigat att avvika från, inklusive följande beskrivande exempel:

- rätten för dem som har blivit berövad sin frihet att bli behandlad humant och med respekt för människans inneboende värdighet,
- förbudet mot att ta pantfångar eller kidnappa personer samt förbud mot att icke-officiellt bekräfta frihetsberövanden
- rättigheterna för dem som tillhör minoriteter,
- deportation eller tvångsförflyttning av befolkning utan tillåtna grunder enligt internationell rätt (Romstadgan art. 7.1.d); den befogade rätten att avvika från artikel 12 i MP-konventionen i händelse av nödläge kan aldrig accepteras för att berättiga sådana åtgärder,
- förbudet att sprida krigspropaganda och att plädера för nationalistiskt, rasistiskt eller religiöst hat som innebär uppvigling till diskriminering, fientligheter eller våld.

Människorättskommittén anser dessutom att yttrandefriheten är en av de saker man inte kan göra avvikelser från, eftersom det aldrig kan bli nödvändigt att göra avvikelser från den under ett nödläge (allmän kommentar nr 34).

Ytterligare har människorättskommittén i allmänna kommentarer nr 24, 29 och 32 samt i utkastet till allmän kommentar nr 35 räknat upp andra rättigheter och förbud från vilka det inte är berättigat att göra avvikelser. De gäller bland annat:

- rätt till effektiva rättsmedel i händelse av brott mot MP-konventionen (allmänna kommentarer nr 29 och 24),
- rätten till rättegång vid en lagligen tillsatt behörig, oberoende och opartisk domstol (allmän kommentar nr 32),
- rätten att få sin sak behandlad inför domstol för att utan dröjsmål få prövat om ett frihetsberövande är lagligt (allmän kommentar nr 29, utkast till allmän kommentar nr 35),
- rätten att inte bli tvungen att vittna mot sig själv eller att erkänna sin skuld (allmän kommentar nr 32),
- förbud mot att använda utsagor eller bevis som har erhållits genom överträdelse av artikel 7 i MP-konventionen (allmän kommentar nr 32, konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, art. 15),
- förbud mot frihetsberövanden utöver den minsta tillåtna tidsperioden utan tillgång till en advokat (utkast till allmän kommentar nr 35).
- förbud mot dödsstraff enligt andra tilläggsprotokollet till MP-konventionen.

I fall som leder till dödsstraff måste alla rättsmedel enligt artikel 14 i MP-konventionen tillämpas, inklusive rätten till effektiv rättshjälp och rätten att överklaga (allmänna kommentarerna nr 29 och 32).

Finns det rättigheter mot vilka man inte kan göra förbehåll?

I allmän kommentar nr 24 slår människorättskommittén fast att förbehåll inte kan göras beträffande de bestämmelser i konventionen som bygger på internationell sedvanerätt (och av desto starkare skäl om de till sin natur är bindande normer).

Enligt människorättskommittén får staterna inte förbehålla sig rätten till att:

- utöva slaveri (art. 7),
- utsätta människor för tortyr eller för grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (art. 7),
- på godtyckliga grunder beröva människor livet (art. 6),
- på godtyckliga grunder gripa och häkta personer (art. 8),
- förbjuda tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet (art. 18),
- förutsätta att en person är skyldig om inte han eller hon bevisar sin oskuld (art. 14.2),
- avrätta kvinnor eller barn (art. 6.5),
- tillåta främjande av nationalhat, rashat eller religiöst hat (art. 20),
- förvägra giftasvuxna att ingå äktenskap (art. 23.2),
- förvägra rätten för minoriteter att ha sitt eget kulturliv, att bekänna och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk (art. 27).

Fastän reservationer beträffande vissa bestämmelser i artikel 14 angående jämlikhet inför domstolarna och opartisk rättegång kan accepteras, är en allmän reservation mot rätten till rättvis rättegång inte möjlig.

Reservationer som förvägrar människor rätt att fritt bestämma sin politiska ståndpunkt och att fritt driva sin ekonomiska, sociala och kulturella utveckling strider mot MP-konventionens mål och syfte (allmän kommentar nr 24).

Normativa standarder och andra källor

- Människorättskommitténs allmänna kommentarer: nr 24 om förbehåll (1994), nr 29 om avvikelser (art. 4) (2001), nr 32 om rätten till jämlikhet inför domstolarna och till rättvis rättegång (art. 14) (1997), nr 34 om åsikts- och yttrandefrihet (art. 19) (2011), utkast till nr 35 om människors frihet och säkerhet (art 9) (2013).

ESK-kommittén, allmänna kommentarer: nr 3 ang. innebörden av staters förpliktelser (1990), nr 4 angående rätten till lämplig bostad (art. 11) (1997), nr 12 angående rätten till tillräckligt med mat (art. 11) (1999), nr 14 angående rätten att åtnjuta bästa möjliga hälsa (art. 12) (2000), nr 15 angående rätten till vatten (art. 11 och 12) (2003), nr 20 angående icke-diskriminering när det gäller ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (art. 2.2) (2009).

Originalpublikationen finns på:

<http://nhri.ohchr.org/EN/IHRS/TreatyBodies/Page%20Documents/Core%20Human%20Rights.pdf>.